

«Тасдиқ менамоям»
Ректори Донишгоҳи кӯҳию metallurgi
Тоҷикистон
номзади: илмҳои иқтисодӣ, профессор
Махмадали Бахтиёр Набӣ

«01» 06

2023

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Қаюмова Муҳайёхон Хуршедовна “Татбиқи сиёсати саноатӣ дар иқтисодиёти минтақа (дар мисоли вилояти Суғд)”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯйи ихтиносӣ 6D050600 – Иқтисодиёт (6D050606 - Иқтисодиёти минтақавӣ ва ҳудудӣ) пешкаш карда шудааст.

1. Мубрамӣ ва муҳимияти мавзӯи диссертатсия

Эълон гардидани саноатикунioni босуръати иқтисодиёти миллӣ ҳамчун стратегияи чоруми миллӣ, барои таҳқиқи сиёсати саноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳо он зарурат ва аҳамияти хосаро ба миён овард. Дар солҳои охир дар Тоҷикистон ва минтақаҳои он таъсири омилҳои гуногун ба татбиқи сиёсати саноатӣ шиддат ёфта истодаанд. Пеш аз ҳама ин хислатҳо ба гузариш аз тараккиёти аграрӣ-индустриалӣ ва тараккиёти индустрӣ-аграрӣ алоқаманд буда, ҳангоми татбиқи саноатикунioni босуръати иқтисодиёти миллӣ хусусият ва имкониятҳои минтақаҳои мамлакатро такозо менамояд. Ҳали чунин мушкилотҳо ба такомули татбиқи сиёсати саноатӣ дар иқтисодиёти минтақаҳо имконпазир мегардад. Дар ин ҷода масъалаҳои татбиқи сиёсати саноатӣ дар иқтисодиёти минтақавии вилояти Суғд муҳимияти қалон пайдо менамоянд, ки барои дигаргунҳои соҳторӣ қобилията дошта, ҷараёни инноватсиониро фаъол мегардонанд ва дар ин васила тараккиёти устуворро таъин карда метавонанд.

Такомули татбиқи сиёсати саноатӣ дар минтақаҳо ва дар ин ҷода тараккиёти низоми иқтисодии минтақа дар таъсисёбии шароитҳои мусоид барои субъектони ҳочагидории он ва баланд намудани сатҳи зиндагонии аҳолӣ нигаронида мешавад. Маълум аст, ки минтақаи аз ҷиҳати саноатӣ инкишофёфта барои таъмини рушди иқтисодии устувор афзалиятҳои зиёд дорад.

Зарурати такомули назариявӣ ва амалии татбиқи сиёсати саноатии минтақавӣ дар таъмини рушди устувори низоми иқтисодӣ бо муҳимияти мавзӯи диссертатсияи тақризшаванда муайян карда мешавад.

2. Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтинос ва соҳаи илми эълоншуда

Диссертатсияи Қаюмова М.Х. дар мавзӯи “Татбиқи сиёсати саноатӣ дар иқтисодиёти минтақа (дар мисоли вилояти Суғд)” дар заминаи Фехристи

ихтисосҳои доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисос дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз ҷониби КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдик гардидааст, ичро карада шуда, ба Шиносномаи ихтисоси 6D050600 – Иқтисодиёт (6D050606 – Иқтисодиёти минтақавӣ ва ҳудудӣ) мувофиқат менамояд. Тахқиқоти мазкур дар ҷорҷӯбаи амалишавии Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва амалигардонии барномаҳои давлатии рушди саноат дар панҷсолаи (солҳои 2022-2026), барномаҳои дурнамои тараққиёти иҷтимоӣ-иқтисодии ҳудудҳои маъмурии вилояти Суғд ба роҳ монда шудааст.

3. Навгонии илмии натиҷаҳо ва ҳулосаву пешниҳодҳон диссертатсия

Навгонии илмии диссертатсия дар коркарди самтҳои асосии татбиқи сиёсати саноатии минтақавӣ ва пешниҳоди такомули истифодабарии омилҳои тараққиёти соҳаҳои саноат муқаррар карда шуда, натиҷаҳои назарраси илмие, ки навгонии илмии таҳқиқотро ифода мекунанд, ҷунинанд:

- мундариҷаи сиёсати саноатии минтақавӣ муайян карда шудааст, ки бо ҳуд мачмӯи ҷораҳои ҳукукӣ, иқтисодӣ, ташкилӣ ва ғайраҳоро дар назар дорад, ки барои инкишофи иқтидори саноатӣ дар мамлакат ва минтақаҳои он равона карда шуда, истеҳсолоти маҳсулоти рақобатпазири саноатиро таъмин намуда, татбиқи он аз самт ва суръати тараққиёти иҷтимоӣ-иқтисодии минтақа, ҳаҷми буҷети он, муҳити рақобатӣ, вазъияти экологӣ, иқтидори захиравӣ, инкишофи инфрасоҳтор, инчунин бодарназардошти сиёсати инвестиционии минтақа вобаста аст.
- принцип ва самтҳои афзалиятноки татбиқи сиёсати саноатӣ дар минтақа муқаррар карда шудаанд, ки мутобики он ба принципҳои асосии сиёсати саноатии минтақа баробарҳукукии шаклҳои моликият, озодии фаъолияти истеҳсолӣ, ҳифзи манфиатҳои истеҳсолкунандагони ватаний дар бозори беруна бо назардошти таъмини эҳтиёҷоти истеъмолкунандагон, санадҳои таъсири мустақим ба корхонаҳои саноатӣ, усуљҳои ғайримустақими дастгирии корхонаҳои саноатӣ, истифодабарии реҷаҳои гуногуни танзимкунӣ. Самтҳои афзалиятноки тараққиёти соҳаҳои саноат дар асоси татбиқи сиёсати саноатӣ ҷунин ҳадафҳои асосиро фароғир мебошад: фаъолияти инноватсионӣ, ҳаракати сармоя барои таъминоти молиявии азnavsозии соҳаҳо байни баҳшҳо ва минтақаҳо, таъминоти инвестиционии тараққиёти корхонаҳои саноатӣ ва инфрасоҳтори истеҳсолӣ дар минтақа.

- муқаррар карда шудааст, ки баҳри истифодабарии иқтидори саноатии вилояти Суғд зарурати инкишофи он дар асоси истифодабарии омилҳои экстенсивӣ таъмин карда шавад; тараққиёти саноати вилояти Суғд дар самти ғанигардонии бозори доҳилӣ бо молҳои истеъмолӣ бо дарназардошти баромадан ба бозори беруна дар оянда ба назар мерасад; оид ба зарурати кооператсия ва маҳсусгардонии маконҳои истеҳсолоти саноатӣ ҳулосабарорӣ карда шудааст.

- асоснок карда шудааст, ки бо дарназардошти самараи синергетикӣ, истифодабарии оқилонаи омилҳои истеҳсолот ба воситаи натиҷаҳои фосилавӣ метавонад ба натиҷаҳои ниҳоӣ, яъне ба баланд намудани

ракобатпазирии маҳсулот, афзоиши ҳаҷми фурӯш ва баланд намудани даромаднокии корхона оварда расонанд, ки дар интиҳо самаранокии истехсолоти саноатӣ бо назардошти истифодаи оқилонаи тамоми омилҳои истехсолот ва алоқамандии дурусти онҳо ба афзоиши самаранокии истехсолот мусидат менамояд.

- мукаррар карда шудааст, ки барои амалигардонии ҷараёни таҷдиди соҳаҳои саноат дар минтақаҳо таъминоти корхонаҳои саноатӣ бо мутахассисони соҳибтаҷриба, менечерони навовар ва истифодаи амалии бизнес-банакшагирӣ зарур мебошад, ки дар ин самт диққати бештар ба баланд намудани сифати сармояи инсонӣ, дастовардҳои илмии олмимони ватаниӣ, омода намудани иқтидори қадрии минтақавию ҷумҳурияйӣ, навовариҳои технологӣ, намудҳои нави менечмент ва таъмини мухити мусоид барои ҷалби техника ва технологияи хориҷӣ такъя намудан зурӯр буда, ҳангоми таҷдиди соҳаҳои саноати вилояти Суғд ҷараёнҳои ҳамгирӣ дар ҷорҷӯбай иштироки корхонаҳо ва соҳаҳои саноати минтақа дар корпоратсияҳои трансмиллӣ ва бисёрмиллата мавқеи маҳсус доранд.

- муайян карда шудааст, ки барои васеъшавии макони истехсолии маҳсулоти саноати сабук ва ҳӯрокворӣ дар вилояти Суғд афзалиятҳои муайян дошта, дар ин васила барқарор намудани фаъолияти истехсолии пахтатозакунӣ, истехсоли шоҳибофӣ, коркарди меваю сабзавот, қолинбофӣ, истехсоли матоъҳои гуногун, пойафзодӯзи ва намудҳои гуногуни ҳӯрокворӣ метавонад диверсификатсияи соҳтории саноатиро дар минтақа таъмин намуда, барои таъсис додани соҳтори самараноки диверсификатсияшудаи саноат, инкишофи бештари он соҳаҳо ва намудҳои истехсолот, ки дар дохили қишвар дорои ракобатнокии мукаррарӣ мебошанд мусоидат намояд.

4. Аҳамияти илмӣ ва амалии натиҷаҳои таҳқиқот

Аҳамияти назарияйӣ ва амалии таҳқиқот дар инкишофи илмии иқтисодиёти минтақавӣ ва илова ба он бо воситаи коркарди ҳолатҳои медодологӣ оиди истифодабарии оқилонаи омилҳои асосии тараққиёти саноати минтақа, ва асоснок намудани мавҷудият ва ҳаматарафа истифодабарии иқтидори мавҷудбуда саноатӣ дар минтақаҳо, ба эътибор гирфтани ҳусусиятҳои иқтисодиёти индустрӣ-аграрӣ ва иҷрои вазифаҳои нави таъмини рушди устувори минтақаҳо ифода ёфта, муқаррароти илмие, ки дар ҷараёни иҷрои диссертатсия коркард шудааст, дар таҳия ва амалий намудани барномаҳо, стратегияҳо, консепсияҳо, ки баҳри твътики самараноки сиёсати саноатӣ дар иқтисодиёти минтақа аз ҷониби Вазорати саноат ва технологияҳои нави ҶТ, Вазорати рушди иқтисод ва савдои ҶТ, алалхусус мақомоти иҷроияи ҳокимиёти давлатӣ дар маҳалҳо истифода шуда метавонад. Аҳамияти амалии тадқиқот дар истифодабарии тамоми захираҳои инкишофи саноати минтақавӣ дар ҳолати амалигардонии барномаҳои давлатии рушди саноат дар панҷсолаи (солҳои 2022-2026), барномаҳои дурнамои тараққиёти иҷтимоӣ-иктисодии ҳудудҳои маъмурии вилояти Суғд ифода мейбад.

Аҳамияти назарияйӣ, методӣ ва амалии ба дастовардашудаи тадқиқоти диссертационӣ дар ҷараёни таълим барои омода намудани бакалавр,

магистрон ва докторантон, барои хондани фанҳои маҳсус, ба монанди “Иқтисодиёти минтақаҳо”, “Иқтисодиёти соҳаҳо” ва дигарҳо истифода шуданаш мумкин аст.

Диссертатсия дар заминаи кафедраи идорақунии иқтисодиёт ва маркетинги МДТ “Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров” ичро карда шуда, дар ҷаласаҳои кафедра ва факултет муоҳокима гардидааст.

5. Дараҷаи асоснокӣ ва саҳеҳии муқаррароти илмӣ ва ҳулоಸаву пешниҳод

Ҳадафи асосии таҳқиқот дар асосноккунии назариявӣ ва истифодаи амалии сиёсати саноатӣ оид ба истифодабарии самараноки иқтидори саноатии вилояти Суғд дар ҷараёни татбики саноатиқунонии босуръати кишвар ифода ёфта, самтҳои такомули татбики сиёсати саноатӣ дар иқтисодиёти минтақавӣ дар шароити муосир муқаррар карда шудааст, мутобики мақсади гузошташуда вазифаҳои таҳқиқот муайян карда шудаанд. Дар асоси дуруст муайян намудани мақсади гузошта шуда, объекти таҳқиқот ҳамчун тадбики сиёсати саноатии дар минтақа дар низоми муносибатҳои бозорӣ ва амалигардонии стратегияи саноатиқунонии босуръат баромад мекунад ва предмети таҳқиқот ҳамчун муносибатҳои иқтисодие мебошанд, ки дар ҷараёни амалигардонии сиёсати саноатӣ дар минтақа байни субъектони хочагидорӣ тавсиф карда мешавад. Дар ҷараёни омода намудани диссертатсия муаллиф асарҳои илмии олимони иқтисоддони ҳориҷӣ ва ватаниро оид ба муайян намудани аҳамияти сиёсати саноатӣ дар таракқиёти иқтисодиёти минтақа дар давраи муосир, санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои истиқлолияти давлатӣ ҳамчун замина барои таъмини рушди иҷтимоию иқтисодии кишвар қабул карда шудаанд, бо маҳоратона мавриди истифодабарӣ қарор дода шудаанд. Баҳри расидан ба ҳадафи гузошташуда ҷанбаҳои методологиии таҳқиқот муқаррар карда шуданд, алалхусус шиносой бо диссертатсия шаҳодат медиҳад, ки аз тарафи Каюмова М.Ҳ. усулҳои баҳодиҳии муқоисавӣ, омилий ва мантиқӣ, усулҳои гурӯҳбандӣ ва баҳодиҳии таракқиёти соҳаҳои саноати минтақавӣ, фарзияи илмӣ, таҳлил ва синтез, усули индуксия ва дедуксия, аналогия, сабабӣ-оқибатӣ, таҳлили эмпирикӣ васеъ истифода шудаанд. Натиҷаҳо ва муқарраротҳои асосии диссертатсия аз тарафи муаллиф дар конференсияҳои илмию амалии сатҳҳои ҷумҳуриявӣ ва байналхалқӣ, инчунин дар мачаллаҳои тақризшаванда дарҷ гардидаанд. Ҳулосаю пешниҳодҳои муаллиф дар асоси гузаронидани таҳқотҳо, дақиқии маълумот, кифоягии ҳаҷми маводи таҳлилшаванда, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот ва интишорот тасдиқ карда мешавад. Ҳулоса ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии таҳқиқот дар асоси таҳлили илмии натиҷаи таҳқиқоти назариявию амалий пешниҳод карда шудааст, ки доир ба саҳеҳ ва дуруст будани натиҷаҳои таҳқиқот шаҳодат медиҳанд.

6. Арзёбии мундариҷаи диссертатсия ва дараҷаи ба итном расидани он

Диссертатсияи Қаюмова Мұхайёхон Хуршедовна дар худ таҳқиқоти мустақилонаи масълаи илмӣ, гузориши мақсад ва вазифаҳои муайянро ифода менамояд. Сохтори диссертатсияи такризшаванда мутобики мақсад, предмет ва объект мантиқан дуруст ташкил карда шудааст. Диссертационӣ аз мукаддима, се боб, 9 фасл, хulosаву пешниҳодот, рӯйхати адабиёти истифодашуда, ки 187 номгӯйро фарогир аст иборат буда, он дар 172 сахифа матни асосӣ баён шуда, дар он 13 ҷадвал ва 3 расм ҷой дода шудаанд.

Дар мукаддима мубрам будани мавзӯи диссертатсия асоснок гардида, сатҳи таҳқиқи мавзӯъ, объект, предмет, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои методологӣ, назарияйӣ, заминаҳои меъёри, навғониҳои илмӣ ва нуқтаҳои илмии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назарияйӣ ва амалии диссертатсия муайян карда шудааст, ҳамзамон тасвиби натиҷаҳои таҳқиқот пешниҳод карда шудаанд (с. 4-15).

Дар боби якуми диссертатсия “Асосҳои назариявии сиёсати саноатӣ ва таҷрибаи ҷаҳонии тараққиёти саноати минтақа” табиат ва аҳамияти сиёсати саноатӣ дар тараққиёти минтақа, принципҳои асосӣ ва ҳадафҳои тараққиёти саноати минтақа, инчунин таҷрибаи ҷаҳонии татбики сиёсати саноатӣ ва таъсирин он тараққиёти соҳа мавриди омӯзиш ва таҳқиқи карор дода шудаанд. Вобаста ба табиат ва аҳамияти сиёсати саноатӣ дар тараққиёти иқтисодиёти минтақа, муаллиф дар асоси омӯзиш ва таҳқиқи адабиёти мухталиф ақидаҳои олмиони гуногунро мавриди баррасӣ карор дода, дар асоси муколамаи илмӣ ҷараёни коркарди сиёсати саноатии минтақавиро ба якчанд марҳила чудо менамояд: якум-муайян намудани мақсадҳои стратегӣ ва коркарди афзалиятҳои тараққиёти устувори минтақавӣ, дуюм-коркарди комплекси ҷораҳо, ки амалигардонии онҳо ба тараққиёти устувори низоми иҷтимоӣ-иқтисодии минтақавӣ мусоидат менамояд (с. 28). Муаллиф дуруст қайд менамояд, ки “Татбики самтҳо, марҳилаҳо ва ҷорабиниҳои тараққиёти соҳаи саноат бо интиҳоби модели сиёсати саноатии минтақа вобаста дорад. Дар шароити эълон гардидани саноатиқунонии босуръати қишвар ҳамчун стратегия миллий ва эълон гардидани солҳои 2022-2026 “Солҳои тараққиёти саноатӣ” ҷунин моделҳои тараққиёти саноатӣ бештар маълум мегардад: модели ба содирот нигаронидашуда, модели ивазқунандай воридот ва модели инноватсионӣ” (с. 29-30). Ҷунин муносибат ба довталаб имкон фароҳам овард, ки оид ба татбики сиёсати саноатии минтақавӣ хulosai илман асоснокшударо баён намояд, ки ҷунин аст “ҳангоми татбики сиёсати саноатӣ бояд муносибати омехта ба таъсиси модели тараққиёти саноати минтақай амалӣ карда шавад. Аз рӯи амал намудани ҷунин ҷорабиниҳо, сиёсати саноатӣ дар минтақаҳо бояд ба кохишёбии таъсирин омилҳои манғӣ ва пурзӯр намудани омилҳои барои тараққиёти соҳа мусоидат мекарда равона карда шавад” (с. 33).

Дар расми 1.2 (с. 42) муаллиф дар асоси таҳқиқи корҳои илмии олимони ҳориҷӣ ва ватанӣ сохтори коркард ва амалигардонии консесияи сиёсати саноатиро дар минтақа таҳия кардааст, ки ҷолиби диққати маҳсус мебошад. Зоро дар доираи ин сохтор ҳадаф, вазифаҳо ва принципҳои сиёсати дар минтақа муфассал аз рӯи усулҳои ва шаклҳо кушода дода шудаанд.

Дар боби дуюми таҳқиқот “Таҳлили вазъи тараққиёти саноати вилояти Суғд” масъалаҳои тавсифи умумии саноати вилояти Суғд дар шароити муосир, иқтидори истеҳсолии соҳаҳои саноати вилояти Суғд, сатҳ ва самаранокии истифодаи омилҳои истеҳсолот дар тараққиёти саноати минтақа мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор дода шудаанд.

Дар доираи боби мазкур унвончӯ вазъи умумии саноати вилояти Суғдро дар давраи муосир бодарназардошти таҳлили маълумоти омории расмӣ мавриди таҳлил қарор дода,

Қаюмова М.Х. дуруст қайд менамояд, ки, ҳар як минтақаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи масоҳат, шумораи аҳолӣ, ҳолати иҷтимоӣ-иктисодӣ, таъминот бо омилҳои дигари истеҳсолӣ аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Яъне дар ҳар як минтақа мавҷудият ва дастрасии базаи захиравӣ дар пешрафти ҳама соҳаҳои ҳочагии ҳалқ бо ҳусусиятҳои хоси онҳо тавсиф карда мешавад. Бинобар ҳамин, тавсифи иқтисодиёти минтақаҳо, дар мисоли мо таҳлили имкониятҳои истеҳсолии соҳаҳои саноат бо истифода аз маълумоти оморӣ ҷараён гирифта, имконият медиҳад, ки оид ба таносуби тараққиёти соҳаҳои саноат ва тамоюлҳои ба миён омада тасаввуроти зарурӣ пайдо карда шавад (с. 67).

Дар расмҳои 2.4 ва 2.5 (с. 87-88) муаллиф хиссаи минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ муқоиса намуда, хиссаи зиёди вилояти Суғдро дар истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар солҳои охир аз ҳисоби истеҳсоли масолехи соҳтмон, истеҳсоли ангишт ва нӯшоқиҳои гайриспиртӣ арзёбӣ кардааст. (с.89). Қаюмова М.Х. дуруст қайд мекунад, ки новобаста ба ҳиссаи зиёди вилояти Суғд дар истеҳсоли маҷмӯи маҳсулоти саноатии қишвар, дар минтақа имкониятҳои зиёди афзоиш додани ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ вучуд дорад. Аз рӯи ҳисоби аналитикӣ дар вилоят барои истеҳсоли маҳсулотҳои алоҳидаи соҳаҳои саноат имкониятҳои истифода нашуда хеле зиёд мавҷуданд, ки истифодабарии амалии онҳо метавонад минтақаро ба пешбарандаи саноати мамлакат мубаддал созад. Маҳсусан дар ин ҷода оид ба мавҷудияти имкониятҳои истеҳсолии маҳсулоти нафтӣ, газ, автомашинаҳо, ҳиши ҳои соҳтмонӣ, конструксия ва маснуоти оҳану бетонӣ, нахи пахта, матоъҳои тайёри пахтагин, риштаҳои абрешимӣ, матоъҳои абрешимӣ, шоҳиворӣ, қолинҳо ва маснуоти қолинӣ, маҳсулоти кешбоғӣ (трикотаж), пойафзол, маҳсулоти ширӣ, равғани растанӣ, консерваҳои гуногуни мевагин ва сабзавот, маҳсулоти нониву қаннодӣ, намак, равғани чорво, нӯшоқиҳои спиртӣ ва гайраҳоро қайд намудан бамаврид аст (с. 89).

Дар ҷадвали 2.5 муаллиф тағйирёбии маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ, маҳсулоти саноатӣ дар умум ва ба як нафар корманди соҳа дар вилояти Суғдро дар асоси усулҳои маъмули иқтисодӣ ҳисоб намудааст, ки аз ҷиҳати амалий аҳамияти илмӣ дорад (с. 97).

Дар боби сеюми диссертатсия “Самтҳои афзалияниҳои татбиқи сиёсати саноатӣ дар минтақаи вилояти Суғд” таҷдиди соҳаҳои саноати минтақа, диверсifikатсияи истеҳсолоти саноатӣ дар минтақаи вилояти Суғд ва мустаҳкамгардонии иқтидори иқтисодии тараққиёти саноати минтақаи вилояти Суғдро мавриди баррасӣ ва таҳқиқ қарор дода шудаанд.

Дар доираи ин боб муаллиф тавонистааст, самтҳои афзалиятноки таҷдиди соҳаҳои саноати минтақаро мӯқаррар намуда, хулосаи асосноки илмӣ барорад, ки чунин аст “дар шароити имрӯза дар ҷодаи таъмин намудани ҷараёни таҷдиди соҳаҳои саноати вилояти Суғд ва дигар минтақаҳо танҳо ба тақрористехсоли маблағгузории таъиноти истехсолӣ такя накарда, инчунин барои истифодабарии таҷрибаи ҷаҳонӣ ва ҷалби техника ва технологияи истехсолӣ барои соҳаҳои саноат ҷораҷӯи намудан зарур арзёбӣ карда мешавад. Яъне ба ғайр аз амалигардонии ҷараёни таҷдиди соҳаҳои саноати минтақавӣ ба тарзи ҷорӣ намудани навовариҳои дохилӣ, инчунин ворид намудани техника ва технологияҳои истехсолии пешқадам аз қишварҳои ҳориҷӣ бо дарназардошти мутобиқаткуонии онҳо ба шароити мусоири иқтисодиёт зарур мебошад” (с. 120). Ӯнвонҷӯ мутлако дуруст қайд менамояд, ки “ҳангоми таҷдиди соҳаҳои саноати вилояти Суғд ва дигар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамкории ҳамаҷониба бо мамлакатҳое, ки барои таҷхизонидани техникии истехсолот таҷрибаи коғӣ доранд, аз самтҳои зарурӣ ба ҳисоб меравад. Дар ин радиф ҷараёнҳои ҳамгирӣ дар ҷорҷӯбай иштироки корхонаҳо ва соҳаҳои саноати минтақавӣ дар корпоратсияҳои трансмиллӣ ва бисёргиллати мавқеи маҳсус доранд” (с. 123).

Бо истифода аз усули таҳлили сабабӣ-оқибатӣ муаллиф дуруст қайд менамояд, ки “ҳангоми амалигардонии ҷараёни диверсификатсия ба инкишофи соҳаҳои саноати сабук ва ҳӯрокворӣ зоҳир намудан зарур буда, сатҳи истифодабарии иқтидори ин соҳаҳоро то ҳадди аксар расонидан лозим аст. Айнан корхонаҳои саноати сабук ва ҳӯрокворӣ муҳаррики тараққиёти босуботи соҳаҳои саноат дар вилоят баромад мекунанд, зоро барои инкишофи ин соҳаҳо дар ҳудуди вилоят ва ҷумҳурий захираҳои зарурӣ бо микдори коғӣ мавҷуд мебошанд. Бахри амалисозии ҷараёни диверсификатсияи истехсолоти саноатии минтақа, истифодабарии техника, технология ва ҷалби сармояи ҳориҷӣ дар марҳилаи аввал зарур арзёбӣ карда мешавад. Ҳамчун заминаи устувори тараққиёти соҳаҳои саноати минтақа, диверсификатсияи соҳтории соҳаҳои саноат метавонад барои пешрафти минбаъдаи саноати вилояти Суғд мусоидат намояд. Дар ин васила зарур аст, ки ҷараёни диверсификатсияи саноати иқтисодиёти минтақавӣ бо ҷараёни тақрористехсоли самаранок ва ҷалби захираҳои меҳнатии изофагӣ алоқаманд бошад. Ҳамаи ин ҷораҳо ба шарти васеъшавии макони истехсолии маҳсулоти саноати сабук ва ҳӯрокворӣ имконпазир мегардад, ки дар инкишофи он иқтисодиёти минтақа афзалиятҳои муайян дорад. Барқарор намудани фаъолияти истехсолии пахтатозакунӣ, истехсоли шоҳибофӣ, коркарди меваю сабзавот, қолинбофӣ, истехсоли матоъҳои гуногун, пойафзодӯзӣ ва намудҳои гуногуни ҳӯрокворӣ метавонад диверсификатсияи соҳтории саноатиро дар минтақа таъмин намояд. (с. 134).

Вобаста ба мустаҳкамгардонии иқтидори иқтисодии тараққиёти саноати минтақаи вилояти Суғд довталаб дуруст хулоسابарорӣ менамояд, ки “яке аз самтҳои афзалиятноки инкишофи соҳаҳои саноат дар минтақаҳо ин васеъшавии доираи фаъолияти соҳибкорӣ ба ҳисоб меравад. Соҳибкорӣ ҳамчун шакли ибтикории фаъолияти шаҳрвандони алоҳида, корхонаҳо оид

ба истехсол ва фурӯши молҳо ва хизматҳо мебошад, ки ба онҳо эҳтиёчот мавҷуд аст. Соҳибкорӣ, пеш аз ҳама, барои ба даст овардани фоида равона карда мешавад. Новобаста ба ин, соҳибкорӣ метавонад дар назди худ дигар мақсадҳоро гузорад. Фаъолияти соҳибкорӣ одатан дар шароитҳои номуайян ва ҳавфи қалон амалӣ карда шуда, ба он ҳаракати динамикӣ хос аст. Дар аксари ҳолатҳо соҳибкорӣ дар иҷро намудани муомилаҳои алоҳида нисбат ба давраҳои миёнамуҳлат ифода мейбад. (с. 141)

Дар доираи боби сеюм Қаюмова М.Х. бо истифода аз усулҳои маъмули пешбиникиунӣ, алалхусус бо усули экстрополятсияи ҳаттӣ дар ҷадвали 3.4 (с. 145) афзоиши ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ ва МММ дар вилояти Суғд то соли 2030 ҳисоб карда, дар асоси он ҳулоаси ниҳоят муҳим баровардааст мувоғики он “ҳангоми истифодабарии иқтидори саноатӣ дар сатҳи 70-75% ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ дар вилояти Суғд ба 60955,9 млн. сомонӣ баробар шуда, ҳаҷми МММ ба 79477,6 млн. сомонӣ мерасад. Бо нишондихандай нисбӣ ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ дар соли 2030 нисбат ба соли 2021 ҳангоми истифодабарии иқтидори саноатии минтақа дар сатҳи муқараргардида тақрибан ба 3 маротиба зиёд гардида, ҳаҷми МММ бошад, 2,8 маротиба зиёд мегардад. Фарқияти нишондихандоҳои вобаста ба истифодабарии иқтидори саноатии минтақа дар сатҳи 70-75% нисбат ба иқтидори истифодашудаистода назаррас буда, 57,4% ташкил медиҳад. Бинобар ҳамин таъмини фаъолияти корҳонаҳои саноатӣ дар вилояти Суғд дар дурнамои то соли 2030 бо дарназардошти ба истехсолот фаро гирифтани иқтидори мавҷудбудаи саноатӣ ва ба кор андохтани иқтидорҳои нав метавонад вилоятро ба минтақаи аз ҷиҳати саноат инкшофёфта мубаддал соҳта баҳри татбиқи саноатикунни босуръати кишвар мусоидат намояд. Дар ин радиф ба фикри мо диккати аввалиндарача бояд ба барқароркунни фаъолияти корҳонаҳои саноатии мавҷудбуда ва таъсиси корҳонаҳои нави саноатӣ бо техника ва технологияи муосир мучахҳазгардида зоҳир карда шавад. Зеро барқароркунни фаъолияти корҳонаҳои саноатии мавҷудбуда дар мадди аввал таҷрибаи пешинаи ҳудро истифода бурда, дар оянда барои ракобатпазир будан дар бозори доҳилий ва беруна имконият пайдо мекунанд. Таъсисидии корҳонаҳои нави саноатӣ бо дарназардошти истифодабарии техника ва технологияи муосир барои ҷараёни таҷдиди соҳаҳои саноат ва ҷалби қувваи кории иловагӣ мусоидат карда, барои баланд намудани сатҳи зиндагонии аҳолӣ заминai устувор мегузорад. (с. 144-146)

7. Эроду тавсияҳо доир ба диссертатсия

Новобаста аз сатҳи баланди кори диссертационӣ доир ба он як қатор нуктаҳоро қайд кардан мумкин аст, ки ба сифати эроду тавсияҳо баромад мекунанд:

1. Ба андешаи мо, сатҳу сифати диссертатсия боз ҳам беҳтар мегардид, агар унвонҷӯ ҳангоми баррасии мундариҷаи иқтисодии сиёсати саноатии минтақа бештар ба олимони ватаний дикқат зоҳир мекард.

2. Дар диссертатсия омӯзиши таҷрибаи хориҷии татбиқи сиёсати саноатии минтақавӣ мавриди баррасӣ карор дода шудааст. Хуб мешуд дар ин

чода аз тарафи муаллиф муайян карда шавад, ки таҷрибаи қадом кишвар барои истифодабарӣ дар шароити минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бештар мутобиқат менамояд.

3. Дар саҳифаи 90 диссертасия ҷадвали 2.4. “Самаранокии коркарди ниҳоии нахи пахта ва афзоиши арзиши иловашуда” оварда шудааст. Ҳуб мешуд, агар чунин ҳисобҳо оид ба коркарди ниҳоии дигар маҳсулотҳо низ оварда мешуданд..

4. Дар доираи зербоби 2.3 бехтар мешуд, агар муаллиф дар асоси ҳисобҳои гузаронида шуда оид ба маҳсулоти миёна ва интиҳоии меҳнат, иқтидори соҳаҳои саноати минтақаро барои ҷалби қувваи кории иловагӣ муайян менамуд.

5. Дар зербоби 3.3 муаллиф асосан аз рӯи усули статикаи муқоисавӣ таҳил гузаронидааст. Ба фикри мо бехтар мешуд, ки дар ин ҷода таҳлили динамикӣ бештар истифода карда шавад.

Боиси қайд аст, ки эроду тавсияҳо зикргардида ба сатҳи умумии назариявию амалии кори диссертационии Қаюмова М.Х таъсири манғӣ нарасонида, бештар ҳислати тавсиявӣ доранд. Диссертасияи тақризшаванд, таҳқиқоти ба итномрасида буда, мустакилияти муаллиф дар омода намудани он эҳосо мешавад.

8. Таасиқи инъикоси натиҷаҳои кори диссертационӣ дар нашрияҳои илмӣ

Асарҳои интишоршудаи муаллиф, хуносаву пешниҳодҳои дар диссертасия ҷойдоштаро инъикоӣ менамоянд. Аз рӯи натиҷаи кори диссертационӣ 8 мақолаҳои илмӣ, аз он ҷумла 4 мақола дар маҷаллаҳои илмии аз тарафи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тақризшаванди ба нашр расонида шудааст. Дар ҳамаи мақолаи илмии Қаюмова М.Х. мӯхтавои тадқиқот ба таври лозима инъикос гардидаанд.

9. Мутобиқати автореферат ба муқаррорти асосии диссертасия

Автореферати диссертасия тибқи талаботи муқарраргардида барои дарёфти дараҷаи илмии доктор PhD аз рӯи иҳтисоси 6D050600-Иқтисодиёт (6D050606 - Иқтисодиёти минтақавӣ ва ҳудудӣ) таҳия гардида, мазмуни асосии тадқиқотро инъикос менамояд ва дар он натиҷаҳои назарраси илмӣ асоснокгардида, шарҳи пурраи ҳудро ёфтаанд.

10. Хулоса оиб ба мутобиқати диссертасия ба меъёрҳои муқарраргардида

Диссертасия дар мавзӯи “Татбиқи сиёсати саноатӣ дар иқтисодиёти минтақа (дар мисоли вилояти Суғд)”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктор PhD аз рӯи иҳтисоси 6D050600-Иқтисодиёт (6D050606 - Иқтисодиёти минтақавӣ ва ҳудудӣ) пешниҳод шудааст ба талаботҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа доктор PhD аз рӯи иҳтисос, ки бо “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ” муқаррар шуда ва бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли

2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад, дорои аҳамияти баланди назариявию илмӣ, навғонии илмӣ буда, дар сатҳи баланди илмию методологӣ омода гардидааст, масъалаи мубрами илмӣ ҳалли худро ёфтааст ва муаллифи он Қаюмова Муҳайёҳон Хуршедовна сазовори дараҷаи илмиин доктор PhD аз рӯйи ихтисоси 6D050600-Иқтисодиёт (6D050606 - Иқтисодиёти минтақавӣ ва худудӣ) мебошад

Такриз дар ҷаласаи кафедраи иқтисодиёт ва идоракунӣ Донишкадаи кӯҳию металургии Тоҷикистон мухокима ва тасдиқ карда шудааст (суратҷаласаи/10, аз 27 майи соли 2023).

Раиси ҷаласа:

Мудири кафедраи иқтисодиёт
ва идоракунӣ номзади илмҳои
иқтисодӣ, дотсент

Облоқулов В.М.

Ташхисгар:

номзади илмҳои иқтисодӣ,
дотсент

Сайдов М.К.

Котиби ҷаласа:

номзади илмҳои иқтисодӣ

Мирсаидова Ф.А.

Имзоҳои Облоқулов В.М., Сайдов М.К., Мирсаидова Ф.А. - ро тасдиқ
менамоям.

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои маҳсус

Сулейманова Н.А.

Сурогаи муассисаи пешбар: Донишкадаи кӯҳию металургии Тоҷикистон
735730, Ҷумҳурии Тоҷикистон, вилояти Сӯғд,
ш. Бӯстон, кӯчаи Баротов А, 6
Тел: + 992 (83451) 5-01-71;
E-mail: gmit_tajikistan@mail.ru